

РИНОК ПРАЦІ І ТРУДОВА МОБІЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Глобальна міграційна рухливість населення і чималі міграційні переміщення трудових ресурсів як усередині країни, так і за її межі яскраво відзеркалюють ту ситуацію, що склалась нині у країні на національному і регіональних ринках праці.

Як показують статистичні дані, з кожним роком ситуація на ринку праці України стає все складнішою, хоча й відбуваються деякі позитивні зрушення. За матеріалами вибіркового обстежень з питань економічної активності населення, зайнятості та безробіття, проведеними Державним комітетом статистики України, рівень безробіття у країні дещо зменшився і становив у 2001 р. – 4,2%, 2002 – 3,7%, 2003 р. – 3,8%, але ситуація на ринку праці залишається напруженою [1, с. 399].

Зростання чисельності зайнятого населення відбувається на фоні зростання потреби підприємств, установ та організацій у робітниках і службовцях, а кількість безробітних поступово зменшується (див. табл. 1). Зростання потреби у працівниках відбулося внаслідок плинності кадрів, їхнього перерозподілу до сфери економічної діяльності з більш високим рівнем доходів.

Таблиця 1
Основні показники ринку праці України у 2001–2003 рр.
(тис. чол.)

Показник	Рік		
	2001	2002	2003
Економічно активне населення	22755,0	22701,7	22614,2
Зайняті	20238,1	20400,7	20554,7
Безробітні	2516,9	2301,0	2059,5
Економічно неактивне населення	13528,9	13582,2	13669,6
Попит на робочу силу	68,2	96,9	123,9
Навантаження на одне робоче місце	17	11	9

Однак негативним явищем є диспропорції у структурі попиту та пропозиції на ринку праці. Зокрема, у зростанні попиту на робочу силу протягом 2001–2003 рр., характерним є те, що переважна більшість вільних робочих місць розрахована на працівників низької кваліфікації, а у структурі пропозиції на ринку праці переважають особи з вищою та професійно-технічною освітою. Неприпустимим є те, що на ринку праці має місце використання висококваліфікованих працівників на робочих місцях, що не вимагають професійної підготовки.

Важливим показником співвідношення попиту і пропозиції є навантаження на одне вільне робоче місце. На ринку праці України цей показник коливається від 30 осіб на одне місце у 1998 р. до 9 у 2003 р. [1, с. 385].

Процес реформування економіки в Україні впливає не тільки на ринок праці, він невпинно змінює структуру трудових ресурсів. Розвиваються нові технології, які прямо впливають на попит якісної робочої сили. Внаслідок цього частина працівників за своїми професійно-кваліфікаційними характеристиками не відповідає вимогам нової економічної ситуації і стають "зайвими" на ринку праці.

Економічні трансформації ведуть до збільшення структурного безробіття, адже спад виробництва може відбуватись в одній сфері, галузі, районі, а зростання – в іншій. Всі ці процеси динамічно змінюють ситуацію на ринку праці регіонів, що спонукає економічно активне населення до професійної і територіальної мобільності.

Отже, мотивом як міжпрофесійної мобільності, так і внутрішньодержавної та міждержавної трудової міграції є бажання працівників знайти відповідне місце праці, тому кожна із цих мобільностей можна назвати трудовою. Трудова мобільність є важливим саморегулятором ринку праці і пов'язана із значними змінами у складі та чисельності трудових ресурсів як організацій, так і регіонів, а також країни у цілому. Найважливішими напрямками трудової мобільності є:

- міжпрофесійна у рамках регіону;
- міжрегіональна у рамках країни;
- міждержавна у вигляді зовнішньої трудової міграції.

У сучасних умовах міжпрофесійна мобільність притаманна більшою мірою країнам з розвиненою ринковою економікою. Суть її полягає у зміні працівниками своїх професій і

спеціальностей з метою зміни місця роботи всередині своєї організації або за її межами, працевлаштування в іншій організації. Значне її посилення в останні десятиріччя ХХ ст. зумовлене швидкими темпами НТП та інформаційною революцією [2, с. 70].

Різні регіони країни відрізняються можливостями щодо працевлаштування людей, які потребують роботи. І саме цим зумовлена міжрегіональна трудова мобільність і міжрегіональна трудова міграція населення. У цих умовах відбувається відтік із регіонів з меншими у регіони з більшими можливостями працевлаштування, тобто з менш напруженою ситуацією на ринку праці.

Можливості країни щодо забезпечення роботою своїх громадян, а також громадян інших країн залежить від рівня її економічного розвитку. Тому міждержавна трудова міграція відбувається з недостатньо розвинених, а особливо – слабкорозвинених країн, у країни з високорозвиненою економікою.

В умовах ринкових перетворень, якими охоплена економіка України, позитивна роль усіх зазначених напрямів трудової мобільності населення як саморегуляторів ринку праці, який ще тільки формується є надзвичайно великою. Висока трудова мобільність населення сприяє забезпеченню його роботою, а отже, й засобами до існування. Крім того, вона знижує напруженість на регіональних і загальнодержавних ринках праці, сприяє якомога кращому задоволенню потреби у трудових ресурсах тих виробництв, які відроджуються або заново формуються.

Невід'ємною складовою трудової мобільності населення будь-якої країни є його територіальні переміщення для пошуку нового місця роботи. Трудова міграція, як і будь-яка інша міграція населення впливає на якісний і професійний склад робочої сили, загальний обсяг пропозиції на регіональних ринках праці. Тобто міграція населення, як процес переміщення людей у просторі стосовно сучасного стану українського ринку праці, забезпечує формування кількісних і якісних параметрів ринку робочої сили, оскільки приплив у той чи інший регіон країни і відплив населення з визначеними соціально-демографічними, соціальними і фаховими характеристиками неминуче відображається на чисельності і складі всього населення і, таким чином, на показник пропозиції робочої сили. У цей час міграція

населення може служити досить ефективним практичним інструментом регулювання ринків праці – як регіональних, так і загальнодержавних, що сприяє збалансованості між попитом і пропозицією робочої сили за рахунок стимулювання територіальної мобільності населення у потрібному напрямі. Чим більша інтенсивність територіального руху працездатного населення, тим швидше і більше незайнятих громадян будуть знаходити собі нові робочі місця, і тим нижчий рівень фрикційного і структурного безробіття буде у регіоні і в країні у цілому [3, с. 7].

Включно до 1993 р. Україна постійно мала додатне сальдо міждержавної міграції населення, причому найбільшого значення міграційний приріст досяг у 1992 р. – 288,1 тис. осіб, а починаючи з 1994 р., міграційне сальдо у нашій країні щорічно від'ємне. Так, якщо у 1993 р. до України з інших країн прибуло 356,6 тис. осіб, а вибуло з неї до інших країн 307,0 тис. осіб, то у 2003 р. число вибулих з України становило 786243 тис. осіб, а кількість прибулих – 762033 тис. осіб; сальдо міграції є від'ємне і нараховує -24210 тис. осіб [1, с. 374].

Протягом останніх десяти років спостерігається активний виїзд жителів сільської місцевості до міст, що спричинено занепадом сільського господарства і неможливістю забезпечити достатній рівень матеріального добробуту.

Проведений аналіз трудової мобільності населення України показує, що є реальні можливості підвищення її рівня. Стосовно такого напряму, як міжпрофесійна мобільність, то найважливіше значення має державна політика зайнятості на загальнонаціональному і регіональному ринках праці. Надзвичайно позитивну роль у цьому здатна відіграти державна підтримка малого бізнесу і підприємництва, державне забезпечення успішного проведення грошової приватизації виробничо-господарських суб'єктів, легалізація тіньової економіки, задіяння тіньових капіталів громадян для відродження народного господарства країни, підвищення привабливості національної економіки для іноземних інвестицій [4, с. 47].

Отже, гнучкість ринку праці передбачає високу мобільність (професійну, територіальну) робочої сили. Високий ступінь зайнятості має забезпечуватися створенням нових робочих місць у конкурентоспроможних галузях.

Література

1. Аналітично-статистичний збірник. Ринок праці України у 2003 році. – К., 2003. – 631 с.
2. Приймак В. Трудова мобільність України і регіональні ринки праці // Регіональна економіка. – 2001. – №4. – С.76–82.
3. Романюк М. Розвиток ринку праці України в контексті регулювання міграції населення // Україна: аспекти праці. – 1999. – №5. – С.5–10.
4. Близнюк В. Ринок праці – це передусім мобільність // Віче. – 2002. – №6. – С.46–47.